

Ochrona osób z niepełnosprawnością intelektualną przed wykorzystaniem seksualnym w sieci: uwagi i refleksje dotyczące (nie)wiedzy

Błażej Kmiecik

*Akademia Pedagogiki Specjalnej
im. M. Grzegorzewskiej w Warszawie*

Dla wielu osób internet jest codziennym narzędziem, które pozwala coraz lepiej funkcjonować w społeczeństwie. Szeroko pojęta teleinformatyka umożliwia szybsze i dokładniejsze wykonywanie zadań, które przez lata były skomplikowane. Rzeczywistość ta może być czymś równie istotnym dla osób z niepełnosprawnością intelektualną. Dzięki intuicyjnemu charakterowi współczesnych technologii nawet osoby doświadczające trudności w codziennym funkcjonowaniu mogą z łatwością korzystać z urządzeń elektronicznych.

Niestety fakt ten powoduje również, że dla części z nich świat internetowy może potencjalnie stać się miejscem zagrożenia. Z jednej strony osoby z niepełnosprawnością intelektualną są narażone na krzywdę spowodowaną wykorzystaniem ich braku umiejętności korzystania z technologii. Nakłada się na to nieznanostwo swoistych „zwyczajów” panujących w wirtualnym świecie. Z drugiej strony część osób w podobnej sytuacji, nie mając dostatecznej wiedzy z zakresu ludzkiej seksualności, może podejmować w sieci działania, które z perspektywy prawa karnego stanowią przestępstwo.

W artykule podjęto próbę dotarcia do informacji wskazujących na sposób korzystania z internetu przez osoby z niepełnosprawnością intelektualną. Wątek ten powiązано z materiałami, które odnoszą się do zagadnienia seksualności osób z niepełnosprawnością intelektualną. Celem poniższego artykułu jest zwrócenie uwagi na coraz istotniejszy aspekt dotyczący konieczności budowania narzędzi prewencyjnych chroniących osoby z niepełnosprawnością intelektualną przed wykorzystaniem seksualnym za pomocą środków internetowych. Jednocześnie artykuł ten ma na celu podjęcie tematyki, która obecnie nie jest szeroko omawiana w literaturze przedmiotu. Warto też dodać,

że poniższe analizy i refleksje dążą do zwrócenia uwagi na konieczność diagnozowania istotnych psychospołecznych zagrożeń, które mogą sprawiać, że osoby z ww. grupy będą korzystać z internetu w sposób uznawany za przestępczy.

Słowa kluczowe:

niepełnosprawność intelektualna; ochrona praw dziecka; cyberprzemoc; prewencja; wsparcie psychospołeczne

Wprowadzenie

W połowie maja 2025 r. na jednym z najpopularniejszych polskich portali internetowych ukazał się artykuł pt. *Te złe. Jak Polska próbuje „wychować” zaburzone dzieci*. W tekście autorstwa Dariusza Faron zwrócono uwagę na szczególnie ważne w procesie resocjalizacji zjawisko. Jak się bowiem okazuje, z analiz i doświadczeń wypowiedających się w materiale ekspertów wynika, że istotna część dzieci, która trafia do placówek wychowawczo-resocjalizacyjnych, wymaga stałego wsparcia o charakterze nie tylko psychologicznym, ale wręcz psychiatrycznym. W jednym z opisanych w tym tekście przypadków dr Aleksandra Lewandowska zwraca uwagę na przykład trzynastoletniej dziewczynki, która stała się pacjentką oddziału psychiatrycznego. Wskazana tu konsultantka krajowa ds. psychiatrii dzieci i młodzieży podkreśliła, że wspomniana osoba trafiła do kierowanego przez nią oddziału z rozpoznaniem demoralizacji. Jednocześnie okazało się, że dziecko to – pod kątem rozwojowym – znajduje się na granicy normy oraz niepełnosprawności intelektualnej w stopniu lekkim. Dokładny wywiad przeprowadzony przez ekspertów medycznych szybko ujawnił wystąpienie u pacjentki epilepsji oraz objawów stresu pourazowego. Okazało się, że dziewczynka wymieniała w sieci wiadomości z osobą, którą uważała za swojego rówieśnika, jednak trafiła na dorosłego mężczyznę, który ją wykorzystał seksualnie. Sama korespondencja oraz poszukiwanie relacji wynikały z ogromnej samotności wskazanej tutaj młodej osoby. Nie tylko niepełnosprawność o podłożu psychosomatycznym, ale także doświadczanie zaniedbania wychowawczego ze strony rodziców oraz przemocy rówieśniczej sprawiały, że właśnie w sieci internetowej wskazana pacjentka zaczęła szukać wsparcia. Fakt ten wykorzystał mężczyzna, który następnie dopuścił się czynu o charakterze pedofilnym (Faron, 2025).

Jak się okazuje, temat krzywdzenia osób z niepełnosprawnością za pomocą środków teleinformatycznych dotyczy nie tylko dzieci, ale również osób dorosłych.

Co ciekawe, sprawcami (co nadal wydaje się nieoczywiste w debacie publicznej) mogą być zarówno mężczyźni, jak i kobiety. Doskonale pokazuje to przykład sprawy z listopada 2025 r., która dotyczyła trzydziestotrzyletniej Bimber Roberts-Waters. Wskazanej mieszkance Lake City w Kalifornii (USA) postawiono zarzuty wykorzystania seksualnego osoby z niepełnosprawnością intelektualną za pośrednictwem internetu. Wyszło na jaw, że namawiała ona mężczyznę ze zdiagnozowanym zaburzeniem rozwoju intelektualnego do wysyłania zdjęć ukazujących fragmenty nagich części jego ciała, a następnie szantażowała go ujawnieniem w mediach społecznościowych otrzymanych materiałów, jeśli nie otrzyma pieniędzy. Co ważne, poza fotografiami zamierzała umieścić też informację sugerującą, że jest on „niebezpiecznym pedofilem” (Pendril, DelBel, 2025).

Przedstawione tutaj dwie sytuacje przy wstępnym zapoznaniu mogą sprawiać wrażenie opisu odmiennych zdarzeń. Z jednej strony dostrzegamy bowiem trzynastoletką, która za pośrednictwem internetu umawia się z nieznaną sobie postacią, udającą dziecko. Finalnie dochodzi do wykorzystania seksualnego wspomnianej tutaj młodej osoby. Z drugiej strony czytamy o przykładzie dorosłego mężczyzny, która nawiązuje na portalu randkowym relację z obcą kobietą, z czasem wysyłając jej zdjęcia przedstawiające odsłonięte części własnego ciała. Sprawy te jednak łączą dwa kluczowe elementy. Osoby skrzywdzone w wyniku zewnętrznych ocen i diagnoz uznano w przeszłości za postaci doświadczające niepełnosprawności intelektualnej (obniżonego poziomu rozwoju intelektualnego). Fakt ten wykorzystali sprawcy, podejmując działania krzywdzące, w czym pomocna okazała się przestrzeń internetu.

Przedstawienie podobnych casusów ma na celu przede wszystkim wprowadzenie do zagadnienia, które nadal jest mało poznane. Nie tyle zatem najważniejsze jest tutaj badanie poszczególnych elementów omawianych sytuacji, ile raczej zwrócenie uwagi na generalny i – jak się zdaje – wciąż nowy problem. Analizując bowiem takie zdarzenia, można dojść do wniosku, że stanowią one przykład działań przemocowych, coraz wyraźniej rozpoznawanych w rzeczywistości społecznej. Dane prezentowane publicznie udowadniają, że szeroko pojęta przestrzeń mediów elektronicznych coraz częściej staje się miejscem, w którym dochodzi do wykorzystywania seksualnego dziecka. W krótko zaprezentowanych powyżej sprawach mieliśmy do czynienia jednak nie tylko z dzieckiem, ale także z dorosłym mężczyzną, który spotkał sprawcę przestępstwa w przestrzeni portalu randkowego. Bez trudu dostrzec można w tym miejscu, że działanie przestępcze było tutaj *de facto* zbliżone do aktywności podejmowanej przez osoby oskarżone o czyny pedofilne, a niepełnosprawność wskazanych, wykorzystanych osób była tym elementem, który niejako ułatwił manipulowanie oraz szantaż, pozwalające na dalsze krzywdzące działanie. Jednocześnie

możemy uznać, że funkcjonowanie intelektualne wykorzystanych osób utrudniało im realną obronę oraz poszukiwanie pomocy w okresie doznawania przemocy.

Przedstawienie problemu

Korzystanie z urządzeń elektronicznych oraz portali społecznościowych staje się coraz bardziej intuicyjne, dzięki czemu także osoby z zaburzeniami rozwoju intelektualnego zaczynają doświadczać realnych ułatwień umożliwiających uzyskanie konkretnych korzyści poznawczych, jakie daje internet. W tym jednak kontekście skupiamy się na konkretnym aspekcie – nawiązywaniu relacji z drugą osobą. Z perspektywy kryminologicznej przestępstwo pedofilne można określić jako sytuację, w której sprawca w sposób patologiczny wykorzystuje ową relację w celu skrzywdzenia dziecka. Z wiktymologicznego punktu widzenia wiemy z kolei, że dzieci z niepełnosprawnością są o wiele bardziej narażone na doświadczenie tego rodzaju wykorzystania. Mamy również świadomość, że możliwość obrony, rozumienie znaczenia czynu oraz umiejętność zakomunikowania cierpienia są w tej grupie znacznie trudniejsze do osiągnięcia niż w przypadku małoletnich, u których nie rozpoznano niepełnosprawności intelektualnej. Tym samym zgłaszanie przestępstw jest w tym pierwszym przypadku w sposób znaczący utrudnione (Lechowska, 2008).

Od kilku lat prowadzone analizy i badania sugerują, że osoby z ww. rozpoznaniem klinicznym coraz częściej korzystają z internetu. Jak wskazano, sieć staje się intuicyjnym narzędziem, które pozwala m.in. na swobodne zapoznawanie się z różnorodnymi treściami. Fakty te należy połączyć, ponieważ z tego powodu osoby z niepełnosprawnością intelektualną coraz częściej spotykają się z potencjalnym niebezpieczeństwem w sieci. Co ciekawe, sytuacja ta dotyczy nie tylko małoletnich (do 15. roku życia), ale również dorosłych, którzy z racji niepełnosprawności intelektualnej doświadczają wyraźnie spowolnionego rozwoju psychoseksualnego i również mają trudności z pełnym zrozumieniem zasad (np. dotyczących bezpieczeństwa), jakie obowiązują w przestrzeni wirtualnej. Jak zatem chronić wskazaną grupę – w szczególności dzieci – przed przemocą seksualną realizowaną za pomocą sieci? Czy działania w tym zakresie są już podejmowane? Czy edukacja seksualna, medialna czy cyfrowa powinna dotyczyć wyłącznie omawianej grupy osób czy też np. również ich bliskich?

Warto podjąć próbę udzielenia odpowiedzi na wskazane pytania, dokonując w szczególności analizy literatury w zakresie:

- seksualności osób z niepełnosprawnością;
- problematyki korzystania przez te osoby z zasobów internetowych;

- zagadnień dotyczących korzystania przez osoby z niepełnosprawnością intelektualną z internetu;
- działań prewencyjnych i edukacyjnych, które niejako „wychowują” do bezpiecznego korzystania z sieci przez osoby uprzednio zdiagnozowane jako niepełnosprawne intelektualnie.

Wskazana tutaj aktywność ma na celu przedstawienie wniosków, które mogą stanowić podstawę dalszych działań prowadzących do opracowania narzędzi i strategii chroniących osoby z niepełnosprawnością przed doświadczeniem przemocy seksualnej w sieci. Tekst ten jest również próbą podjęcia w polskiej dyskusji naukowej tematu, który dotąd nie doczekał się wystarczającej analizy, co wprost powiązane jest z dostrzeganym brakiem wiedzy w tym obszarze.

Seksualność osób z niepełnosprawnością intelektualną – wybrane uwagi

Dyskusja dotycząca osób z niepełnosprawnością intelektualną w kontekście ich rozwoju seksualnego wiąże się z dwoma generalnymi uwagami. Po pierwsze, trudno skonstruować jedną skalę opisującą cechy rozwoju psychoseksualnego przedstawicieli omawianej tu grupy. Poszczególne etapy, np. adolescencji, w kontekście zainteresowania erotyką oraz szeroko rozumianymi intymnymi tematami mogą ujawniać się w sposób zróżnicowany u rówieśników, u których rozpoznano zaburzenia rozwoju intelektualnego. Wynika to z istotnych różnic w tej sferze, zależnych od poziomu zdiagnozowanej niepełnosprawności intelektualnej (por. Padrak, 2013). W części dyskusji wskazuje się również, że osoby z niepełnosprawnością intelektualną są „aseksualne”. Już na tym etapie należy stanowczo podkreślić, że opinia ta jest dalece krzywdząca i nieprawdziwa. Osoby z tej grupy nie tylko pragną relacji seksualnej – liczne badania wskazują, że chodzi im także o zaspokojenie potrzeby bliskości i relacyjności. Jednocześnie jednak badania seksuologiczne wyraźnie zaznaczają, że istotna część osób, u których zdiagnozowano zaburzenia rozwoju intelektualnego, nie wykracza poza okres dzieciństwa w rozumieniu tematu seksualności. To m.in. ten element sprawia, że dzieci, młodzież oraz dorośli w podobnej sytuacji mogą łatwiej doświadczyć krzywdy, np. przestępczych działań kierowanych w ich stronę. Wyniki badań sugerują również wyższe ryzyko pojawienia się w tym gronie nieakceptowalnych zachowań seksualnych z powodu braku rozumienia kontekstów i konsekwencji określonych aktywności (Vančová, 2014).

Świadomość własnej seksualności, a także granic własnych oraz innych osób jest elementem niezbędnym do budowania właściwej, tj. odpowiedzialnej relacji. Mowa

tutaj o spotkaniu z drugą osobą na podstawie wzajemnie wyrażonej zgody, zaufania i akceptacji. Niestety brak możliwości pogłębionej autorefleksji, a także trudności w zrozumieniu intencji określonej osoby powoduje, że dziecko z niepełnosprawnością intelektualną może realizować działania będące wynikiem presji sprawcy. Osoby dopuszczające się przestępstw wobec nastolatków ze zdiagnozowanym niższym od szeroko pojętej normy poziomem rozwoju intelektualnego częstokroć wykorzystują ich silne zainteresowanie tematem seksualności. Niejednokrotnie do powyższego dochodzą czynniki psychospołeczne wpływające na dziecko, takie jak brak wsparcia ze strony dorosłych, brak stałych relacji wewnątrzrodzinnych czy też wychowanie w środowisku ubogim we wspomniane relacje. W konsekwencji nastoletni uczeń szkoły specjalnej może nie znać właściwie ukształtowanych wzorców pokazujących, w jaki sposób nawiązywać kontakt z obcą osobą (Mężyk, Toporska-Rurańska, 2013).

Współczesna wiedza z zakresu pedagogiki specjalnej oraz seksuologii wskazuje, że osoby z lekkim stopniem niepełnosprawności intelektualnej przy odpowiednim wsparciu są w stanie stworzyć trwałe oraz odpowiedzialne relacje partnerskie. Pojawiają się znane (także medialnie) przykłady małżeństw osób posiadających np. orzeczenie o lekkim stopniu niepełnosprawności intelektualnej. Z kolei w przypadku osób, u których rozpoznano umiarkowany i znaczny stopień podobnego zaburzenia psychicznego (za art. 3 Ustawy z 1994 r.), obserwuje się swoiste skrajności. Część z nich w okresie adolescencji oraz wczesnej młodości przejawia bardzo wyraźne zainteresowanie tematem seksualności, objawiające się najczęściej w działaniach o charakterze autoerotycznym, podczas gdy inni nie wykazują w tym obszarze większej aktywności (por. Hinc-Wirkus, 2017). Wyniki analiz jednoznacznie wskazują, że rozwój sfery seksualności osoby z niepełnosprawnością intelektualną zależy wprost od obecności lub braku działań edukacyjnych. Doskonale widać to na przykładzie języka, używanego przez dziecko lub osobę dorosłą. W tym kontekście obserwuje się zarówno brak zdolności komunikowania informacji dotyczących intymnej sfery, jak i silną brutalizację oraz wulgaryzację języka, co wynika np. z regularnego kontaktu z treściami pornograficznymi. Niestety brak kształtowania świadomości młodych osób w obszarze seksualności (własnej oraz innych) wpływa na brak pojawienia się stałych mechanizmów sprzyjających autokontroli oraz zdolności wyrażania własnych pragnień w sposób odpowiedzialny i bezpieczny (Toboła, 2018). Edukacja seksualna w tej materii zmniejsza ryzyko doświadczenia przez dziecko krzywdy. Jednocześnie ma potencjał terapeutyczny: porządkuje wiedzę dotyczącą ludzkiej intymności oraz daje konkretne narzędzia do nawiązywania i utrzymywania relacji – najpierw przyjacielskich, a z czasem także intymnych. Faktem jest, jak zaznaczono powyżej, że sposób wyrażania seksualności w gronie osób z niepełnosprawnością

intelektualną bywa niejednokrotnie zróżnicowany. Kluczowe jest zatem dostosowanie w ramach omawianego rodzaju edukacji języka, sposobu wypowiedzi oraz formy działań odnoszących się do zagadnień związanych z seksualnością. I tak

- przy lekkim stopniu niepełnosprawności intelektualnej komunikaty winny być proste, ale równocześnie pełne treści ukierunkowanej na budowanie relacji oraz intymności;
- przy umiarkowanym stopniu zaburzeń rozwoju intelektualnego treści muszą być dostosowane do możliwości percepcyjnych oraz dostrzeganych rozwojowych opóźnień;
- przy znacznym stopniu niezbędne może okazać się ograniczenie wyłącznie do kształtowania podstawowej świadomości odnoszącej się do konsekwencji, związanych z np. naruszeniem określonych norm społecznych (Hinc-Wirkus, 2017).

Bezsprzecznie trzeba podkreślić, że to właśnie edukacja pozwala zwrócić uwagę nie tylko na obszar ludzkiej seksualności. Z perspektywy adolescencji szczególnie istotne jest przedstawianie głębszego charakteru relacji intymnych. Wiedza ta w sposób wyraźny zmniejsza również ryzyko wystąpienia działań przemocowych, ponieważ rozwija nie tylko świadomość działań pozytywnych oraz negatywnych, ale daje dziecku dostosowane do jego możliwości poznawczych narzędzia komunikowania o doświadczonej przemocy. Działania edukacyjne mogą także wpływać na kształtowanie się kontroli własnych zachowań, np. autoerotycznych, które prezentowane publicznie, niejednokrotnie mogą być niewłaściwie rozumiane przez otoczenie (Mężyk, Toporska-Rurańska, 2013).

Osoby z niepełnosprawnością intelektualną jako użytkownicy wirtualnej sieci

Korzystanie z zasobów internetu jest dziś zjawiskiem powszechnym. Aktualnie dostęp do sieci dla znacznej części społeczeństwa, w tym polskiego, nie stanowi już problemu (Raport CBOS, 2024). W ostatnich latach istotnie zmieniła się jednak forma dostępu do wirtualnej przestrzeni. Początkowo korzystano z komputerów stacjonarnych, następnie z laptopów, a później z urządzeń mobilnych, takich jak tablety czy smartfony. Równolegle zmienił się też sposób użytkowania internetu. Coraz częściej funkcjonujemy w sieci, „przebywając” nie tyle na określonej stronie internetowej, ile w konkretnej aplikacji lub medium społecznościowym. Korzystanie z narzędzi elektronicznych stało się także bardzo intuicyjne. Aktualnie nie ma potrzeby znajomości komend, skrótów klawiszowych lub działania określonych przycisków na klawiaturze,

gdyż większość czynności wykonujemy za pomocą dotykowego ekranu. Co więcej, działania mające na celu przeciwdziałanie wykluczeniu cyfrowemu doprowadziły do stworzenia aplikacji i programów dostosowanych do potrzeb osób z niepełnosprawnością (sensoryczną i intelektualną), co zwiększa częstotliwość korzystania z sieci przez tę grupę. Rosnąca intuicyjność rozwiązań technologicznych otwiera więc przed tymi osobami szerokie spektrum możliwości działania (Kozłowski, 2023). Wątek ten od lat pozostaje istotnym przedmiotem badań naukowych.

Sobczak i Pietrzak w analizach z 2017 r. podjęli próbę ustalenia, z jakich narzędzi elektronicznych korzystają osoby z niepełnosprawnością intelektualną. Interesowały ich również działania podejmowane przez te osoby w przestrzeni wirtualnej. Badaniem objęli 25 uczniów z umiarkowanym i znacznym stopniem niepełnosprawności intelektualnej, uczęszczających wówczas do specjalnego ośrodka szkolno-wychowawczego. Wyniki analiz jakościowych, połączonych z obserwacją uczestniczącą, wskazały, że wszyscy badani mieli dostęp do komputerów. Większość korzystała także ze smartfonów oraz portalu Facebook. Z kolei serwis YouTube został uznany za najpopularniejsze źródło dostępu do filmów oraz muzyki. Uczniowie deklarowali ponadto, że podobne urządzenia służą im do utrzymywania kontaktu z bliskimi. Badacze podkreślili również, że większość uczniów potrafiła samodzielnie wyszukiwać informacje w sieci. Wnioski płynące z badania były dwójakie: dostęp do narzędzi elektronicznych stanowił czynnik motywujący do aktywności, a brak umiejętności czytania i pisanie nie wykluczały całkowicie możliwości korzystania z internetu (Sobczak, Pietrzak, 2017).

Jak się jednak okazuje, nowsze badania dotyczące korzystania z internetu przez osoby z niepełnosprawnością intelektualną nie są już tak jednoznaczne w kwestii braku barier w dostępie do zasobów sieci. W 2019 r. Kuźmicki, Żbikowski i Siedlecka przebadali 5000 osób z gmin wiejskich i miejsko-wiejskich w całej Polsce, koncentrując się na obszarach wiejskich jako przedmiocie analizy. We wprowadzeniu autorzy przypomnieli, że dostęp do internetu sprzyja integracji społecznej oraz ułatwia zdobycie wykształcenia i pracy. Analizy wykazały, że:

- ok. 41–42% pytanych osób korzystało z komputera;
- 53% respondentów nie potrafiło posługiwać się wskazanym sprzętem elektronicznym;
- z komputera najczęściej korzystano w domu;
- jedynie 9,32% badanych używało komputera w swojej pracy.

Warto odnotować, że zaledwie 2% respondentów potrafiło w pełni sprawnie korzystać z komputera (urządzenie podłączone do sieci wykorzystywano do uzyskania

informacji, nawiązywania kontaktów, rozrywki itp.). Większość badanych nie miała znaczących kompetencji w tym zakresie. Zaledwie 19% z grupy badanych wyrażało chęć doksztalcenia się w omawianym obszarze. Prawdopodobną przyczyną takiej sytuacji był fakt, że ponad 52% gospodarstw wiejskich objętych badaniem nie miało dostępu do internetu. Należy jednak pamiętać, że analizy prowadzono na przełomie 2010 i 2011 r. W owym czasie, jak zaznaczają autorzy przedstawionego materiału, można było dostrzec wyraźne zróżnicowanie na terenie Polski w zakresie możliwości korzystania z sieci, a obszary wiejskie znajdowały się w znacznie gorszym położeniu (Kuźmicki, Żbikowski i Siedlecka, 2019).

Choć przywołane opracowania odnoszą się do odległej perspektywy czasowej, już wtedy polscy badacze prowadzili intensywne badania dotyczące obecności w przestrzeni internetowej osób z niepełnosprawnością. W pracach Plichty z 2013 r. wyraźnie wskazano zarówno korzyści, jak i zagrożenia wynikające z wirtualnej aktywności tej grupy. Autor, uwzględniając specyfikę niepełnosprawności intelektualnej, podkreślał, że nowoczesne media zwiększają samodzielność i autonomię, sprzyjają budowaniu relacji rówieśniczych, rozwojowi zainteresowań i samorealizacji. Pozwalają również funkcjonować w środowisku, które nie kojarzy się z konkretnym ograniczeniem (*least restrictive environment*). W tym kontekście pojawia się również kwestia elastyczności poznawczej. Plichta jako pedagog specjalny trafnie zdiagnozował istotne zagrożenia, jakie internet może przynieść osobom z niepełnosprawnością. W szczególności mowa tutaj o zwiększonym ryzyku doświadczenia przemocy i agresji elektronicznej (*cyberbullying*). Autor zwracał uwagę, że osoby z tej grupy łatwiej doświadczały krzywdy w sieci z powodu braku zdolności rozpoznawania ryzyka, a jednocześnie częściej pojawiali się wśród nich sprawcy niewłaściwych działań. Kluczowym problemem był brak zaangażowania rodziców w aktywność internetową dzieci z niepełnosprawnością intelektualną. Niedostateczne kompetencje cyfrowe opiekunów utrudniały zapewnienie odpowiedniego wsparcia, bezpieczeństwa oraz profilaktyki uzależnień od coraz bardziej atrakcyjnych urządzeń elektronicznych (Plichta, 2013).

Co ciekawe, ten sam autor już w 2012 r. zwracał uwagę na istotne znaczenie mediów elektronicznych w kontekście możliwości rozwoju społecznego osób, u których zdiagnozowano niepełnosprawność intelektualną. W korzystaniu z sieci widziano możliwość wzmocnienia kompetencji edukacyjnych oraz komunikacyjnych, wpływających na inkluzję i integrację społeczną. Plichta trafnie zauważył, że szczególnie narażone na ryzyko w trakcie korzystania z internetu są osoby z lekkim stopniem niepełnosprawności intelektualnej, które często utrzymują liczne kontakty społeczne. Relacje rówieśnicze mogą w tym kontekście mieć charakter zarówno wspierający,

jak i krzywdzący. Autor podkreślał potrzebę przygotowania młodych osób do budowania bezpiecznych relacji w sieci. Zdaniem wskazanego tutaj badacza konkretne zmiany systemowe winny pojawić się również w szkołach, które w sposób istotny odpowiadają za rozwój informatycznych kompetencji u uczniów. Proces ten nie powinien jednak ograniczać się wyłącznie do działań placówek oświatowych, lecz obejmować także rodziców, którzy często jako pierwsi udostępniają dzieciom urządzenia elektroniczne (Plichta, 2012).

Potrzebę rozwoju kompetencji cyfrowych osób z niepełnosprawnością intelektualną oraz ich rodzin dostrzega również Garwol w swojej pracy z 2019 r. Mowa tu zarówno o umiejętności rozumienia języka mediów, jak i kompetencjach informatycznych umożliwiających zdobywanie informacji i nawiązywanie komunikacji. Zdaniem badaczki zwiększenie pozytywnych efektów korzystania z technologii wymaga przygotowania zarówno samych osób z niepełnosprawnością, jak i ich bliskich do wspólnego działania. Konieczny jest także wzrost świadomości decydentów odpowiedzialnych za kształtowanie polityki dostępu do przestrzeni cyfrowej. Brak takich działań może prowadzić do wykluczenia cyfrowego oraz zwiększenia ryzyka doświadczenia krzywdy w sieci przez określone grupy (por. Garwol, 2019).

Możliwy jest również w tym kontekście scenariusz, w którym nowe rozwiązania technologiczne będą wykorzystywane w sposób ryzykowny. Warto powrócić w tym miejscu do uwag Plichty, który podkreśla, że dostęp osób z niepełnosprawnością intelektualną do internetu nie jest zjawiskiem automatycznym i w dużej mierze zależy od wsparcia najbliższego otoczenia. Przestrzeń wirtualna stanowi przede wszystkim narzędzie komunikacji, które może być skutecznie wykorzystywane w procesie edukacji i rehabilitacji. Jednocześnie autor zaznacza, że szczególne znaczenie dla bezpieczeństwa korzystania z sieci mają wiedza i wsparcie rodziny, umożliwiające szybkie reagowanie na przemoc elektroniczną, szantaż czy manipulację (Plichta, 2017).

Najnowsze doniesienia dotyczące korzystania przez dzieci z internetu zwracają uwagę na konieczność jednoczesnego kształtowania umiejętności praktycznych oraz kompetencji społecznych związanych z bezpiecznym funkcjonowaniem w sieci (Kubala-Kulpińska, 2025). Jest to szczególnie istotne w kontekście rosnącej intuicyjności sprzętu elektronicznego wspieranej rozwiązaniami AI, które z jednej strony zmniejszają ryzyko wykluczenia cyfrowego, z drugiej jednak zwiększają narażenie na przemoc w sieci, także wśród osób z umiarkowanym stopniem niepełnosprawności intelektualnej, coraz częściej swobodnie korzystających np. ze smartfonów (Fundacja Szkoła z Klasą, 2023).

Analizy prowadzone w ostatnich latach zwracają również uwagę na ryzyko powstania się uzależnienia od urządzeń umożliwiających stałą obecność w sieci. Badania

prowadzone przez Aleksandrę Wójciak uwidoczniły wyraźny problem kliniczny w obszarze możliwości zdiagnozowania podobnych problemów u osób z lekkim stopniem niepełnosprawności intelektualnej. Wstępne wnioski z analizy możliwości zaadaptowania Testu Problematycznego Używania Internetu (TPUI) dla osób z lekką niepełnosprawnością intelektualną sugerują, że u wskazanej tutaj populacji (podobnie jak w grupie ogólnej) można obserwować zachowania noszące znamiona uzależnienia (Wójciak, 2023).

Z kolei Ewa Krzyżak-Szymańska w badaniach z 2021 r., analizując opinie 1295 rodziców dzieci z niepełnosprawnością intelektualną, zwróciła uwagę, że sposób korzystania z sieci przez wskazaną grupę małoletnich jest zbliżony do praktyk rówieśników w normie intelektualnej. Co jednak ciekawe, okazało się, że niepokojące wzorce użytkowania internetu pozostają w bezpośrednim związku z analogicznymi zachowaniami rodziców. Działania ochronne powinny zatem obejmować przede wszystkim edukację rodziców w zakresie odpowiedzialnego korzystania z narzędzi cyfrowych (Krzyżak-Szymańska, 2021)

Wykorzystanie seksualne osoby z niepełnosprawnością intelektualną – uwagi ogólne

Jak już zasugerowano powyżej, osoby z niepełnosprawnością intelektualną należą do grupy w sposób szczególny narażonej na doświadczenie przemocy, w tym seksualnej. Paradoksalnie potwierdza to nadal niski poziom zgłaszania tego typu przestępstw. Sprawcy, świadomi trudności wskazanych osób w zakresie komunikowania się oraz rozumienia sytuacji, wykorzystują te ograniczenia celem dokonania przestępstwa, które częstokroć nie zostaje ujawnione (Raport PKDP, 2021). Widać tu wyraźną dysproporcję między w pełni świadomym własnej pozycji, silnym sprawcą, a dzieckiem, które doświadcza określonego rodzaju niepełnosprawności, w sposób istotny wpływającej na codzienne życie. Porównanie sytuacji małoletnich z niepełnosprawnością intelektualną z doświadczeniami dzieci w normie intelektualnej pokazuje pewne podobieństwo: także tutaj głównym „narzędziem” działania osób wykorzystujących seksualnie małoletnich jest zaufanie. Oskarżonymi o czyny pedofilne wobec dzieci z zaburzeniem rozwoju intelektualnego są bardzo często osoby im znane. Dostrzec należy jednak istotną różnicę: dzieci z niepełnosprawnością intelektualną często znacznie łatwiej obdarzają innych zaufaniem, niekiedy też nie mają pełnej świadomości wykorzystania/przemocy, łatwiej je bowiem przekonać, że np. kierowane wobec nich działania o charakterze seksualnym są powszechnie dopuszczalne (Lechowska, 2008).

Jednym z kluczowych elementów o charakterze wiktymologicznym jest powszechnie podnoszone niedoszacowanie zjawiska. Do statystyk organów ścigania wciąż trafia niezwykle mało podobnych spraw (Raport, PKDP, 2021). W tej perspektywie można zidentyfikować najważniejsze bariery utrudniające ujawnianie podobnych przestępstw. Zaliczamy do nich:

- problemy w niewerbalnej i/lub werbalnej komunikacji osób skrzywdzonych;
- brak autoświadomości w zakresie doznanej przemocy;
- uzależnienie od sprawcy, lęk oraz wstyd;
- blokady zlokalizowane wewnątrz rodziny (obawa przed oceną, stygmatyzacją, komplikacją relacji rodzinnych);
- brak przygotowania osób pracujących z osobami z niepełnosprawnością intelektualną w zakresie zagadnienia związanych z ludzką seksualnością (por. Kusz, Terlikowska, 2022).

Analizując zjawisko wykorzystania seksualnego osób z zaburzeniami rozwoju intelektualnego, należy mieć też na uwadze trudności w odróżnieniu objawów doznanej przemocy od symptomów wynikających z towarzyszących dziecku zaburzeń neurologicznych. Taka sytuacja może prowadzić do swoistego „uśpienia czujności” i przeoczenia sygnałów doznanej krzywdy (Nyberg i in., 2022). Warto jednak zaznaczyć, że dotychczasowe wyniki badań pozwalają zidentyfikować najważniejsze konsekwencje, jakie może ponosić dziecko z niepełnosprawnością intelektualną, które doświadcza podobnej przemocy. Zaliczamy do nich w szczególności:

- wystąpienie zachowań autoagresywnych, u części osób prowadzących nawet do prób samobójczych;
- pogłębienie się problemów poznawczych oraz emocjonalnych;
- zespół stresu pourazowego (PTSD) (Dąbkowska, 2018).

Część badaczy wskazuje również, że osoby z niepełnosprawnością intelektualną są w omawianym kontekście szczególnie narażone na wystąpienie silniejszych objawów zaburzeń stresowych pourazowych. Wynika to z braku swoistych racjonalnych barier, chroniących przez silniejszym poczuciem krzywdy. To powoduje, że w gronie tym obserwujemy zwiększone ryzyko wystąpienia wtórnej wiktyimizacji (Dąbkowska, 2018).

Jednym z najtrudniejszych zagadnień związanych z przestępstwami pedofilnymi wobec dzieci z niepełnosprawnością intelektualną jest możliwość pojawienia się u nich niepokojących zachowań w sferze seksualności. Chodzi tu zarówno o pojawienie się nieakceptowanych społecznie działań o podobnej postaci (np. rozbieranie

się w miejscu publicznym), jak i takich, które finalne mogą skutkować krzywdzeniem innych przez osoby wcześniej skrzywdzone, choć nieintencjonalnie. Podobne de facto przestępcze działanie osoby w omawianej sytuacji klinicznej może wprost wynikać z silnego zakłócenia jej rozwoju psychoseksualnego w związku z doznaną w przeszłości krzywdą i prowadzić do silnego utrwalenia niewłaściwych wzorców relacyjnych zachowań (Firth i in., 2002).

Analizy międzynarodowe w przedstawionym tutaj kontekście wskazują, że liczna grupa dzieci – także z rozpoznaniem umiarkowanym i znacznym stopniem niepełnosprawności intelektualnej – potrafi rozpoznać dotyk drugiej osoby, który wywołuje krzywdę. Problem niestety pojawia się na etapie jej zakomunikowania. Dlatego też, podobnie jak w odniesieniu do dzieci bez niepełnosprawności intelektualnej, zwraca się uwagę na kluczową, prewencyjną rolę rodziny, która z założenia potrafi kształtować umiejętności społeczne zwiększające bezpieczeństwo dziecka, a jednocześnie najszybciej zauważyć niepokojące objawy (por. Farlina, 2019).

Przemoc seksualna wobec osób z niepełnosprawnością intelektualną w sieci – aktualne konteksty

Współczesne wyniki analiz, jakich dostarcza m.in. pierwszy raport tzw. Państwowej Komisji ds. Pedofilii, wskazują, że u dzieci wykorzystanych seksualnie w rzeczywistości wirtualnej obserwuje się negatywne konsekwencje zbliżone do tych, które występują u dzieci skrzywdzonych przez dorosłych w świecie realnym. Mowa tutaj o pojawieniu się lęku, poczucia winy oraz objawów depresyjnych (Raport PKDP, 2021). Istnieje jeszcze jeden element łączący przestrzeń realną oraz wirtualną w kontekście krzywdy wyrządzanej dzieciom, w tym dzieciom z niepełnosprawnością intelektualną. Obecnie – jak już zaznaczono powyżej – nadal posiadamy mało informacji w tym zakresie. Jak podkreślają badacze, wątek zakłóceń rozwoju w omawianej sferze w sposób istotny wpływa na możliwość ujawnienia krzywdy. W ostatnich latach pojawia się jednak coraz więcej opracowań dotyczących omawianego zagadnienia, które pozwalają lepiej rozpoznać wciąż słabo poznane zagrożenia związane z funkcjonowaniem w świecie wirtualnym osób z niepełnosprawnością intelektualną. Dalsze rozważania w znacznej części opierać się będą na zagranicznej literaturze przedmiotu, ponieważ w Polsce poruszane zagadnienie dotychczas rzadko podejmowano.

Lusky-Weisrose ze współpracownikami przeprowadziła w 2024 r. analizę omawianych tutaj zagadnień. Już na wstępie zwróciła uwagę na utrzymującą się niewiedzę w obszarze wskazanego tematu. Fakt ten zmobilizował badaczy do

przestudiowania (ilościowo oraz jakościowo) 114 zgłoszeń na specjalną infolinię oraz 23 raportów dotyczących wykorzystania seksualnego dzieci w wieku 11–14 lat za pomocą technik teleinformatycznych. Ustalono, że do najczęstszych form przemocy należy zaliczyć rozsyłanie materiałów o charakterze pornograficznym oraz namawianie do nawiązywania kontaktów seksualnych.

Wskazane tutaj działania były podejmowane za pośrednictwem popularnych kanałów komunikacyjnych, stanowiących część platform społecznościowych. Historie zawarte w konkretnych przypadkach w sposób wyraźny pokazywały, że osoby zgłaszające doświadczenie wykorzystania miały problem z określeniem ważnych dla nich granic kontaktu. Często wiązało się to z trudnością w rozumieniu i pojmowaniu określonych komunikatów słownych czy używanego przez sprawcę języka. Do powyższego dołączyły również elementy socjoekonomiczne. Osoby skrzywdzone w sieci częstokroć nie miały wsparcia ze strony najbliższych, a ich sytuację materialną można ocenić jako trudną. W raportach wskazywano też na wcześniejsze zaburzenia w procesie wychowawczym u części osób skrzywdzonych. Niejednokrotnie doświadczały one samotności, co sprawcy wykorzystywali, budując zaufanie za pomocą platform komunikacyjnych.

Lusky-Weisrose wraz z zespołem podkreśla, że pomimo coraz częstszego podejmowania tematu ochrony dzieci z niepełnosprawnością w przestrzeni internetowej zagadnienie to nadal pozostaje mało poznane. Zdaniem badaczy zwiększone ryzyko doświadczenia podobnej formy krzywdy wiąże się z szeroko rozumianą sytuacją zdrowotną dzieci (np. problemami poznawczymi utrudniającymi obiektywną ocenę zachowań) oraz dostrzegalnymi brakami w zakresie wsparcia ze strony najbliższych osób. Rodzice nierzadko nie posiadają elementarnej wiedzy dotyczącej funkcjonowania internetu, co utrudnia rozpoznawanie zagrożeń. Autorzy omawianej analizy wskazują więc na pilną potrzebę działań na kilku poziomach, jak tworzenie konkretnych programów rządowych i lokalnych zwiększających jakość bezpieczeństwa omawianej grupy dzieci oraz działań wspierających rodziny w zdobywaniu kompetencji informatycznych (Lusky-Weisrose, 2024).

Jak się jednak okazuje, potrzebę wsparcia rodzin, rodziców i opiekunów osób z niepełnosprawnością intelektualną oraz z rozpoznaniem spektrum autyzmu dostrzegano już w 2015 r., a więc w okresie, gdy urządzenia mobilne zaczęły zastępować komputery stacjonarne i laptopy. Wówczas działająca w organizacji Cerebra Elizabeth Archer wydała poradnik pt. *Learning Disabilities, Autism and Internet Safety: A Guide for Parents*. Dokument ten pokazuje, w jaki sposób praktycznie chronić osoby z ww. rozpoznaniem przed krzywdą i wykorzystaniem, których mogą doświadczać w przestrzeni wirtualnej. W materiale zawarto informacje dotyczące

budowania bezpiecznego środowiska informatycznego w domu – zarówno w zakresie mechanizmów kontroli rodzicielskiej, jak i reguł konfigurowania oraz korzystania ze sprzętu. Omówiono także zasady ochrony danych osobowych oraz najczęściej spotykane działania przestępcze w sieci, kierowane również przeciwko dzieciom z niepełnosprawnością. Bardzo istotnym elementem poradnika jest zwrócenie uwagi na konieczność tworzenia jasnych, obowiązujących wszystkich domowników zasad korzystania z internetu (ochrona wizerunku, danych, sygnalizowanie niepokojących zdarzeń, ograniczenia czasowe). Internet przedstawiono jednocześnie jako narzędzie pozytywne, wspierające rozwój osób z niepełnosprawnościami, przy zastrzeżeniu konieczności stałej profilaktyki i świadomego zaangażowania rodziców (Archer, 2015).

Na kluczową rolę rodziny w działaniach prewencyjnych zwrócił uwagę również zespół badawczy pod przewodnictwem Fathimah Kelrey. W pracy *Parental Support in Preventing Online Sexual Violence in Children with Intellectual Disabilities*, opublikowanej w „Indonesian Journal of Global Health Research”, odniesiono się do znaczenia wsparcia rodzicielskiego w obszarze ochrony dzieci z zaburzeniami rozwoju intelektualnego przed wykorzystaniem seksualnym w środowisku internetowym. Za pomocą pogłębionych wywiadów przeanalizowano wiedzę rodziców w zakresie zasad użytkowania sieci oraz metod towarzyszenia dzieciom w aktywnościach online. Wyniki jednoznacznie wskazały na istotne braki w wiedzy opiekunów dotyczącej potencjalnych zagrożeń. Respondenci w większości nie mieli doświadczeń w ustalaniu jasnych reguł korzystania ze sprzętu elektronicznego, obca im była również praktyka monitorowania aktywności dzieci w sieci. Wnioski z badania wskazują na pilną potrzebę edukacji rodziców w zakresie prewencji przemocy seksualnej online, co umożliwi w konsekwencji tworzenie racjonalnych zasad korzystania z internetu, przy jednoczesnym poszanowaniu autonomii dziecka (Kelrey, 2024).

Jak widać, przywołany kontekst rodzinny ma trudne do przecenienia znaczenie. Hiszpańska badaczka Garazi Álvarez-Guerrero wraz z zespołem przeanalizowała raporty i publikacje z lat 1993–2023 w obszarze prewencji krzywdzenia dzieci. Wyniki badań wskazują jednoznacznie, że brak wiedzy rodziców na temat przemocy, trudności w rozmowie o seksualności oraz niski poziom kompetencji cyfrowych znacząco zwiększają ryzyko wykorzystania dziecka z niepełnosprawnością w internecie. Badacze zidentyfikowali również skutki przemocy seksualnej, takie jak problemy ze zdrowiem psychicznym, izolacja społeczna, trudności w budowaniu zaufania oraz objawy traumy (Álvarez-Guerrero, 2024).

Autorzy zajmujący się omawianą tutaj tematyką regularnie wskazują na niski poziom wiedzy dotyczącej skali przemocy seksualnej wobec osób z niepełnosprawnością intelektualną zarówno w świecie realnym, jak i wirtualnym. Jednocześnie pojawiają się kolejne opracowania próbujące zidentyfikować dynamicznie zmieniające się ryzyka związane z rozwojem technologii. Cennym jest w tym względzie działanie Susan Flynn. Ekspertka ta wspólnie z zespołem opublikowała w 2025 r. wyniki badań opartych na analizie literatury. Wskazano w nich, że internet stał się naturalnym środowiskiem funkcjonowania również dla osób z niepełnosprawnością intelektualną, umożliwiając im poczucie przynależności społecznej. Autorzy zlokalizowali też brak pogłębionych analiz uwzględniających specyfikę różnych niepełnosprawności oraz perspektywę samych dzieci i młodzieży. Podkreślono w tym kontekście potrzebę budowania równowagi pomiędzy ochroną a rozwijaniem kompetencji społecznych (Flynn, 2025).

Podobne wnioski płyną z raportu australijskiego eSafety Commissioner (2020), opartego na wywiadach z osobami z niepełnosprawnością intelektualną, ich rodzicami oraz edukatorami. Badania wykazały, że internet oferuje liczne korzyści, ale wiąże się również z doświadczeniami cyberprzemocy i kontaktów z niebezpiecznymi osobami. Reakcje młodych osób miały często charakter ucieczkowy, a wsparcie ze strony dorosłych było niewystarczające. Rodzice i nauczyciele zwracali we wskazanej analizie uwagę na braki w kompetencjach cyfrowych, podkreślając potrzebę dalszej edukacji. Spostrzeżenia te potwierdziły wyniki raportu opublikowanego przez WeProtect Global Alliance (2021). Autorzy tego opracowania dostrzegają w tym obszarze swoiste „zamknięte koło”. Z jednej strony niepełnosprawność intelektualna nadal stanowi czynnik wykluczający i izolujący. Osoba z takim rozpoznaniem niejednokrotnie nie jest w stanie wejść w grupę rówieśniczą, która mogłaby stanowić dla niej istotne grono odniesienia. Wskazana izolacja powoduje, że również wśród osób z niepełnosprawnością obserwuje się intensywniejsze korzystanie z mediów elektronicznych. Stan ten – w połączeniu z opisanymi powyżej częstymi trudnościami w zakresie właściwej oceny intencji nawiązywanych relacji, zwłaszcza z osobami obcymi – może w sposób szczególny narażać osoby młode na doświadczenie krzywdy. Z kolei doświadczenia te mogą prowadzić do dalszego pogłębiania izolacji społecznej.

Wskazany raport zwraca uwagę na dwa istotne elementy, które mogą lokować dzieci z zaburzeniami rozwoju intelektualnego w grupie szczególnego ryzyka wykorzystania przez sprawców działających za pośrednictwem sieci. Po pierwsze, nadal dostrzegalny jest brak działań edukacyjnych w obszarze ludzkiej seksualności, kierowanych do tej grupy młodych osób. Dotyczy to zarówno wiedzy o rozwoju

psychoseksualnym, jak i informacji o niewłaściwych formach zachowań kierowanych do dzieci i młodzieży. Po drugie, wskazuje się na brak systemowych działań oraz strategii po stronie dostawców usług internetowych, które uwzględniałyby potrzeby osób z niepełnosprawnością intelektualną.

Eksperti WeProtect Global Alliance wyraźnie podkreślają, że odpowiednią na wskazane luki powinno być przede wszystkim włączenie środowiska osób z niepełnosprawnością w proces budowania realnych i skutecznych strategii ochronnych. Przykładem takich rozwiązań mogą być aplikacje dostosowane w swojej strukturze i sposobie działania do potrzeb osób doświadczających trudności sensorycznych, m.in. poprzez wprowadzanie transkrypcji, języka migowego czy jasnych i jednoznacznych komunikatów. Równoległe pojawia się w tym kontekście wątek edukacji. Z jednej strony niezbędne są działania realizowane w sposób dostosowany do społeczności młodych osób z niepełnosprawnością. Z drugiej – konieczne jest systematyczne doskonalenie kadr w zakresie obserwacji zachowań omawianej grupy użytkowników internetu oraz reagowania na doznawaną przez nich krzywdę. Trzecim, równie istotnym elementem jest potrzeba tzw. wychowania do internetu, rozumianego jako przekazywanie wiedzy na temat zasad funkcjonowania sieci oraz kontekstów jej bezpiecznego użytkowania. Działania te – jak podkreślają autorzy ww. opracowania – są szczególnie istotne wobec braku rzetelnych danych pozwalających określić skalę krzywdzenia dzieci z niepełnosprawnościami w przestrzeni wirtualnej (Raport WeProtect, 2021).

W ostatnich latach pojawiają się też nowe, ważne opracowania, które pozwalają na dotarcie do cennych informacji, wspierających inicjatywy prewencyjne w tym obszarze.

Zdaniem brytyjskiej organizacji Dimensions, badającej przypadki przemocy wobec osób z niepełnosprawnością intelektualną w sieci, możliwe jest obecnie wskazanie trzech kluczowych obszarów problemowych:

- działania krzywdzące, obejmujące obraźliwe komentarze, wykorzystanie finansowe oraz przemoc o charakterze seksualnym;
- niedostosowanie lokalnego ustawodawstwa, które powinno przestać rozróżniać przestępstwa popełniane w środowisku cyfrowym od tych dokonywanych w świecie realnym;
- brak stosowania przez międzynarodowe korporacje medialne zarządzające platformami społecznościowymi mechanizmów szybkiego reagowania na krzywdę, jakiej w internecie mogą doświadczać osoby z niepełnosprawnością intelektualną (Raport Dimensions, 2025).

Wnioski te korespondują z diagnozą sytuacji przedstawioną przez UNICEF. Organizacja ta zwraca uwagę, że internetu nie projektowano z myślą o dzieciach, ich prawach oraz dobrostanie. Choć narzędzie to umożliwia rozwój młodych osób w skali dotychczas nieznaną, to jednocześnie – zwłaszcza w odniesieniu do osób z niepełnosprawnością – ujawnia nowe, poważne zagrożenia. UNICEF, analizując obszary ryzyka korzystania z narzędzi cyfrowych przez dzieci i młodzież, wskazuje na dwa elementy szczególnie istotne w odniesieniu do niepełnosprawności intelektualnej:

- seksualne nagabywanie oraz wykorzystywanie osób znajdujących się w omawianej sytuacji zdrowotnej;
- niekontrolowany dostęp do treści (w tym pornograficznych) mogących prowadzić do szkód emocjonalnych.

Przywołana międzynarodowa organizacja podkreśla, że nowe technologie oraz regulacje prawne muszą być projektowane z uwzględnieniem specyfiki funkcjonowania najbardziej bezbronnych użytkowników internetu, przy jednoczesnej konieczności stałego i systematycznego kształcenia w zakresie zasad korzystania z sieci (Raport UNICEF, 2024).

Dyskusja

We wstępie przywołano dwa przypadki wykorzystania seksualnego osób z niepełnosprawnością intelektualną za pośrednictwem internetu. Pierwszy dotyczył dziewczynki, która nawiązała kontakt z obcą osobą; jak się ostatecznie okazało, starszym mężczyzną, który ją skrzywdził. Drugi opisywał dorosłego mężczyznę z zaburzeniami rozwoju intelektualnego, szantażowanego przez kobietę przy użyciu treści o charakterze seksualnym.

Obydwie te sytuacje zwracają uwagę na jeden bardzo ważny element poprzedzający doświadczenie krzywdy: przeżywaną samotność, która może stać się codziennością osób z niepełnosprawnością intelektualną. Internet jest bez wątpienia narzędziem umożliwiającym podejmowanie aktywności, które pozwalają na spotkanie innych osób. Z jednej strony ułatwia nawiązywanie relacji, nawet z osobami znajdującymi się daleko, z drugiej – pozwala na rozwijanie kompetencji oraz zdobywanie nowych informacji i wiedzy, co może wpływać na poprawę samooceny. Internet może też usprawniać codzienne funkcjonowanie. W sytuacji osób z niepełnosprawnością intelektualną bywa istotnym wsparciem w szeroko rozumianym procesie korekcyjnym i rehabilitacyjnym. Jednocześnie jednak, jak zaznaczono m.in.

w Raporcie UNICEF, internet jest przestrzenią zaprojektowaną w sposób, który nie uwzględnia potrzeb dzieci, a także – co pokazują przywołane wcześniej analizy – osób z niepełnosprawnością intelektualną. Ich sposób nawiązywania kontaktu z innymi może przypominać zachowania obserwowane w tym obszarze w okresie dzieciństwa. Tu pojawia się pewien paradoks. Nie odrzucając spostrzeżeń wskazanej tutaj międzynarodowej organizacji, widzimy, że to właśnie ta „obcość” internetu dla osób z niepełnosprawnością intelektualną stała się przed laty motywatorem do projektowania licznych elektronicznych udogodnień. Te – co zaskakujące – przyczyniły się do intensywnego charakteru korzystania z sieci przez tę grupę. Niestety owo korzystanie najczęściej nie jest poprzedzone odpowiednim przygotowaniem.

Temat wykorzystania seksualnego osób małoletnich, a także osób doświadczających szeroko rozumianych niesprawności nieuchronnie łączy się z istnieniem swoistej tajemnicy. Nadal nie wiemy, jaka jest skala tego zjawiska. Nie potrafimy oszacować, jak wiele osób małoletnich doświadczyło krzywdy ze strony bardzo często bliskich im osób, które wykorzystywały je seksualnie. Gdy dodamy do tego wątek korzystania z sieci, skala tej niewiedzy w pewnej mierze się zwiększa.

Mamy świadomość, że młodzież z niepełnosprawnością intelektualną coraz sprawniej korzysta z internetu. Badania prowadzone blisko 15 lat temu zwracały uwagę na wykluczenie komunikacyjne związane z korzystaniem z sieci przez młode osoby z podobnym klinicznym rozpoznaniem. Obecnie dostrzegamy, że dostęp do smartfonów, urządzeń przenośnych, a także znajdujących się tam aplikacji internetowych jest coraz powszechniejszy, a korzystanie z nich staje się coraz prostsze, wręcz intuicyjne. W części badań pojawia się nawet pogląd, że obecnie nie zawsze konieczna jest umiejętność pisania i czytania, aby móc korzystać z przestrzeni internetowej. Fakt ten sprawia, że nowoczesne technologie oraz oprogramowanie cyfrowe mogą wspierać osoby z niepełnosprawnością intelektualną, uwzględniając w sposób szczególny ich potrzeby, w tym edukacyjne. Jednocześnie jednak badania kryminologiczne i wiktymologiczne w sposób niebudzący wątpliwości sugerują, że to właśnie ta grupa osób – w tym osoby małoletnie – może być w sposób istotny narażona na wykorzystanie seksualne ze strony osób dorosłych, korzystających z sieci jako miejsca znalezienia potencjalnych ofiar. Trudno wciąż oszacować, jak wiele dzieci i nastolatków z zaburzeniami rozwoju intelektualnego może doświadczać przemocy seksualnej w środowisku cyfrowym.

W tym miejscu warto zwrócić uwagę na wciąż bardzo rzadko podejmowany temat edukacji seksualnej osób z niepełnosprawnością intelektualną oraz zasad bezpiecznego korzystania przez nie z sieci. W grupie tej obserwujemy wyraźne zakłócenia m.in. w zakresie adekwatnego rozpoznawania znaczenia konkretnego

czynu. Z jednej strony widać, że osoby te bardzo potrzebują kontaktu, co ilustrują przywołane we wstępie przykłady, z drugiej zaś można dostrzec, że sprawcy czynów o charakterze pedofilskim niejednokrotnie właśnie to wykorzystują. Przesłupcy mają bowiem świadomość, że osoby te mogą nie rozpoznać faktu skrzywdzenia lub skutecznie go zakomunikować. Ponadto są przekonani, że wiele instytucji nie uwierzy w zeznania dzieci z niepełnosprawnością intelektualną.

Kontekst edukacyjny oraz prewencyjny kieruje nas w stronę rodziców omawianej grupy osób małoletnich, którzy także znajdują się w trudnym położeniu w związku z funkcjonowaniem ich dzieci w przestrzeni internetowej. Z jednej strony mają świadomość, że korzystanie z technologii informatycznych jest dziś wielką szansą, z drugiej jednak – pojawia się pytanie, czy sami potrafią w sposób bezpieczny korzystać z tej przestrzeni oraz wprowadzić zasady chroniące ich bliskich przed doznaniem krzywdy. Należy w tym miejscu pamiętać, że dzieci modelują – także w omawianym internetowym zakresie – zachowania najbliższych sobie osób. Tu pojawia się kluczowa rola prewencji. Mamy bowiem świadomość, że swoiste „wychowanie do internetu” może mieć najlepsze efekty właśnie w środowisku domowym, w którym poszczególne osoby najlepiej się znają. Warto pamiętać, że sprawcy przestępstw seksualnych kierowanych w stronę dzieci niejednokrotnie sami zaznaczają, że nie są w stanie skrzywdzić tych, które mają dobrą relację z rodzicami (Zabim, 2021). Zasada ta dotyczy także osób z niepełnosprawnością intelektualną.

Z całą pewnością rzeczywistość internetowa oraz nowoczesne technologie – jak wielokrotnie wspomniano – stanowią dziś niezwykle ważny element umożliwiający rozwój jednostki. Dostępne badania uwzględniają zmianę, jaka nastąpiła w ciągu ostatnich lat: z komputerów stacjonarnych przeszliśmy do coraz bardziej intuicyjnych smartfonów oraz tabletów, które pozwalają na niemal nieograniczony dostęp do sieci. Kolejne rozwiązania są bardzo często dedykowane osobom z niepełnosprawnością intelektualną, co umożliwia im zdobywanie kompetencji, umiejętności oraz wiedzy w sposób dotąd w zasadzie nieznanym. Jednocześnie jednak nadal nie posiadamy opracowanych strategii ani technik związanych nie tylko z „edukacją internetową” oraz umiejętnością wdrażania zasad higieny cyfrowej, lecz także z szeroko rozumianym wychowaniem do funkcjonowania w przestrzeni wirtualnej.

Podsumowanie

Temat seksualności osób z niepełnosprawnością intelektualną nadal budzi kontrowersje i rzadko spotyka się z adekwatnym zainteresowaniem decydentów. Z tego powodu ich rodzice mogą odczuwać bezradność wywołaną poczuciem braku

właściwych kompetencji do ochrony swoich dzieci. Obecnie prowadzone badania i analizy powinny dodatkowo uwzględniać nowy element, jaki obserwujemy od kilkunastu miesięcy w przestrzeni publicznej – nieskrępowany dostęp, także osób z niepełnosprawnością intelektualną, do narzędzi wykorzystujących sztuczną inteligencję. To kolejny etap rozwoju technologii, z jednej strony stanowiący wielką szansę w procesie szeroko rozumianej rehabilitacji psychospołecznej osób z niepełnosprawnością intelektualną, z drugiej jednak będący źródłem nowych zagrożeń. Brak rzetelnej wiedzy o seksualności może sprawić, że osoby z niepełnosprawnością intelektualną staną się ofiarami nadużyć lub – jak wskazują badania kryminologiczne – same podejmować (nieświadomie lub nie w pełni świadomie) działania krzywdzące innych.

Obecnie niezbędnym jest wdrożenie konkretnych strategii ochronnych wobec osób z niepełnosprawnością intelektualną, polegających przede wszystkim na szybkim reagowaniu na krzywdzące lub szkodliwe treści. Aby technologie informatyczne oraz rozwiązania cyfrowe mogły realnie uwzględniać rzeczywistość osób z niepełnosprawnością intelektualną, powinny być projektowane przy udziale przedstawicieli właśnie tej grupy osób oraz ich bliskich. W tym kontekście kluczową staje się triada działań prewencyjnych, polegająca na:

- zapewnieniu dostępu osób z niepełnosprawnością intelektualną do sieci, co ogranicza ryzyko wykluczenia cyfrowego i umożliwia podejmowanie istotnych aktywności prospołecznych;
- reformie systemu edukacyjnego i wychowawczego, obejmującej zarówno tematykę ludzkiej seksualności, jak i zasad korzystania z przestrzeni internetowej, skierowanej nie tylko do osób z niepełnosprawnością intelektualną, lecz także do ich bliskich, co w tym aspekcie ma szczególne znaczenie;
- wzmocnieniu kompetencji i świadomości ekspertów pracujących z osobami z niepełnosprawnością intelektualną, tak aby potrafili adekwatnie rozpoznawać przejawy krzywdy doświadczanej zarówno w przestrzeni realnej, jak i wirtualnej.

E-mail autora: bkmieciak@aps.edu.pl

Bibliografia

- Álvarez-Guerrero, G., Fry, D., Lu, M., Gaitis, K.K. (2024). Online child sexual exploitation and abuse of children and adolescents with disabilities: A systematic review. *Disabilities*, 4(2), 264–276.
- Archer, E. (2015). *Learning disabilities, autism and internet safety: A guide for parents* (E. Thomas, rec.). Mencap / Cerebra.
- CBOS. (2024). *Korzystanie z internetu w 2024 roku*. CBOS.
- Dąbkowska, M. (2018). Konsekwencje doświadczenia wykorzystania seksualnego w dzieciństwie u osób dorosłych z niepełnosprawnością intelektualną. *Niepełnosprawność. Dyskursy pedagogiki specjalnej*, 31, 225–239.
- Dimensions. (2025). *Evidence on online abuse and the experience of disabled people* (Written evidence submission NO-L0001 to UK Parliament). <https://committees.parliament.uk/writtenevidence/86595/pdf/>
- eSafety Commissioner. (2020). *Online safety for young people with intellectual disability: Research report*. Australian Government. <https://www.esafety.gov.au/sites/default/files/2020-12/Online%20safety%20for%20young%20people%20with%20intellectual%20disability%20report.pdf>
- Farlina, M. (2019). Prevention of sexual abuse in children with mental disability: A systematic literature review. *Indonesian Journal of Disability Studies*, 6, 73–83.
- Faron, D. (2025). Te złe. Jak Polska próbuje „wychowywać” zaburzone dzieci. *Wirtualna Polska*. <https://wiadomosci.wp.pl/te-zle-jak-polska-probuje-wychowywaczaburzone-dzieci-7150675872864960a>
- Firth, H., i in. (2001). Psychopathology of sexual abuse in young people with intellectual disability. *Journal of Intellectual Disability Research*, 45, 214–222.
- Fundacja Szkoła z Klasą. (2023). Jak wspierać dzieci z niepełnosprawnościami w użyciu technologii informacyjnych? <https://www.szkolazklasa.org.pl/dzieci-z-niepelnosprawnościami-a-technologie-informacyjne/>
- Garwol, K. (2019). Stopień umiejętności korzystania z technologii cyfrowych a wykluczenie społeczne na przykładzie osób niepełnosprawnych, starszych i ubogich. *Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy*, 58(2), 48–64.
- Hinc-Wirkus, M. (2017). „Upośledzony” seks, czyli o seksualności osób z niepełnosprawnością w Polsce. *The Journal of Pedagogy*, 1, 33–46.
- Kelrey, F., Latuperissa, G.R., Pangandaheng, T. (2024). Parental support in preventing online sexual violence in children with intellectual disabilities. *Indonesian Journal of Global Health Research*, 6(S5), 617–624. <https://doi.org/10.37287/ijghr.v6iS5.4690>

- Kubala-Kulpińska, A. (2025, 12 czerwca). Dzieci i młodzież z niepełnosprawnością intelektualną w sieci. *Terapia Specjalna*. <https://terapiaspecjalna.pl/artykul/dzieci-i-mlodziez-z-niepelnosprawnoscia-intelektualna-w-sieci>
- Kuźmicki, M., Żbikowski, J., Siedlecka, A. (2019). Dostęp do sieci Internet oraz korzystanie z komputerów osobistych przez osoby z niepełnosprawnością zamieszkałe na obszarach wiejskich. *Rozprawy Społeczne*, 13(2), 110–128.
- Kusz, E., Terlikowska, M. (2022). *Ja ci wierzę. O zapobieganiu przemoc seksualnej wobec dzieci i adekwatnej reakcji na przypadki wykorzystywania*. Wydawnictwo eSPe.
- Krzyżak-Szymańska, E. (2021). *The Use of New Digital Technologies by Intellectually Disabled Children in the Opinion of Their Parents*. *Roczniki Teologiczne*, 68(10), 37–52. DOI: 10.18290/rt.216810.3
- Kozłowski, K. (2023). *Dostępność cyfrowa dla osób z ograniczeniami poznawczymi i niepełnosprawnością intelektualną*. Urząd Komunikacji Elektronicznej (UKE). Dostęp online: <https://www.uke.gov.pl/blog/dostepnosc-cyfrowa-dla-osob-z-ograniczeniami-poznawczymi-i-niepelnosprawnoscia-intelektualna%2C90.html>
- Lechowska, A. (2008). Przemoc seksualna wobec dzieci z niepełnosprawnością intelektualną. *Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka*, 1, 3–15.
- Lusky-Weisrose, E., Klebanov, B., Friedman-Hauser, G., Avitan, I., Katz, C. (2024). Online sexual abuse of children with disabilities: Analyzing reports of social workers' case files in Israel. *Child Abuse & Neglect*, 154, 106869. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2024.106869>
- Mężyk, I., Toporska-Rurańska, A. (2013). Seksualność kobiet z niepełnosprawnością. W V. Skrzypulec-Plinta, V. (red.). (2013). *Kobieta niepełnosprawna w praktyce ginekologicznej*. Śląski Uniwersytet Medyczny w Katowicach.
- Nyberg, A., i in. (2022). Signs of abuse in children with disabilities: A rapid review with expert panel social validation. *Disability & Society*. <https://doi.org/10.3109/13668250.2021.1984083>
- Padrak, A. (2013). Seksualność osób niepełnosprawnych intelektualnie. *Zbliżenia cywilizacyjne*, 9, 123–134.
- Pendril, S., DelBel, A. (2025). Woman arrested for extorting disabled victim, his mom with threats to leak intimate photos. *12 News*. <https://cbs12.com/news/local/woman-arrested-for-extorting-disabled-victi-with-threats-to-leak-intimate-photos-florida-news-palm-beach-county-florida-woman-dating-apps-tiktok-november-24-2025>

- Państwowa Komisja do spraw wyjaśniania przypadków czynności skierowanych przeciwko wolności seksualnej i obyczajności wobec małoletniego poniżej lat 15. (2021). *Pierwszy raport PKDP*. PKDP.
- Plichta, P. (2012). Wyniki badań nad korzystaniem z Internetu przez osoby z niepełnosprawnością intelektualną – praktyczne implikacje. W J. Pyżalski (red.), *Cyberbullying – zjawisko, konteksty, przeciwdziałanie* (s. 69–94). Wydawnictwo Naukowe WSP w Łodzi.
- Plichta, P. (2013). Młodzi użytkownicy nowych mediów z niepełnosprawnością intelektualną – między korzyściami i zagrożeniami. *Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka*, 12(1), 121–133.
- Plichta, P. (2017). *Młodzi ludzie z niepełnosprawnością intelektualną a Internet*. Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Sobocho, E., Pietrzak, M. (2017). Praktyczne zastosowanie kompetencji cyfrowych przez osoby z niepełnosprawnością intelektualną. W A.B. Kwiatkowska, M.M. Sysło (red.), *Informatyka w edukacji: wokół nowej podstawy informatyki* (s. 298–308). Wydawnictwo Naukowe UMK.
- Toboła, C.G. (2018). Wybrane aspekty seksualności człowieka z niepełnosprawnością intelektualną. *Zeszyty Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. Witelona w Legnicy*, 29, 94–109.
- UNICEF (2024). *Protecting children from violence and exploitation in relation to the digital environment: Policy brief*. https://www.unicef.org/media/164421/file/Policy%20brief_Protecting%20children%20from%20violence%20in%20the%20digital%20environment.pdf
- Ustawa z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego (t.j. Dz.U. z 2024 r., poz. 917).
- Vančová, A. (2014). Seksualność osób z niepełnosprawnością intelektualną. *Konteksty Pedagogiczne*, 2, 12–25.
- WeProtect Global Alliance, DeafKidz International, World Childhood Foundation. (2021). *Intelligence briefing: The sexual exploitation and abuse of deaf and disabled children online*. <https://www.weprotect.org/wp-content/uploads/Intelligence-briefing-2021-The-sexual-exploitation-and-abuse-of-disabled-children.pdf>
- Wójciak, A. (2023). The Test of Problematic Using of the Internet – Adaptation of the Instrument for a Group of People With Mild Intellectual Disability and a Preliminary Analysis of Its Psychometric Properties. *Roczniki Psychologiczne (Annals of Psychology)*, 26(4), 379–393.
- Zabin, Amy. (2021). *Rozmowy z pedofilem. Dla dobra naszych dzieci*. Przeł. A. Jankowski. Media Rodzina.

Protecting People with Intellectual Disabilities from Online Sexual Exploitation: Considerations and Reflections on (Mis)Knowledge

The Internet has become a daily reality for many people. For many, the Internet is an everyday tool that allows them to function increasingly well in society. Broadly defined, information and communication technology enables faster and more accurate performance of tasks that were complex for years. This reality can also be important for people with intellectual disabilities. Current technological solutions are often intuitive in nature. This means that even people experiencing difficulties in everyday functioning can easily use electronic devices. Unfortunately, this also means that for some people, the online world can become a potentially dangerous place. On the one hand, people with intellectual disabilities can experience harm related to the exploitation of their lack of skills related to using technology. This is compounded by a lack of knowledge related to the specific “customs” prevailing in the virtual world. On the other hand, some people in a similar situation, lacking sufficient knowledge of human sexuality, may engage in online activities that may constitute a crime under criminal law.

This article will attempt to uncover information about how people with intellectual disabilities use the internet. This topic will be linked to materials related to the sexuality of people with intellectual disabilities. The aim of this article is to highlight the increasingly important need to develop preventive tools to protect people with intellectual disabilities from sexual exploitation via online means. At the same time, this article aims to address a topic that is currently not widely discussed in the literature. It is also worth noting that the analyses and reflections presented below aim to highlight the need to identify significant psychosocial threats that may cause people from this group to use the internet in ways that are considered criminal.

Keywords:

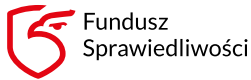
intellectual disability; child protection; cyberbullying; prevention; psychosocial support

Cytowanie:

Kmieciak, B. (2026). Ochrona osób z niepełnosprawnością intelektualną przed wykorzystaniem seksualnym w sieci: uwagi i refleksje dotyczące (nie)wiedzy. *Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka*, 25(1), 35–60.

Artykuł jest dostępny na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Bez utworów zależnych 3.0 Polska.

Sfinansowano ze środków Funduszu Sprawiedliwości, którego dysponentem jest Minister Sprawiedliwości